

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi elatustukilain, lapsen elatuksesta annetun lain sekä tulotietojärjestelmästä annetun lain muuttamisesta

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/238/2025

Pelastakaa Lapset ei ole saanut elatustukea koskevaan lainsäädäntöuudistukseen liittyvää lausuntopyyntöä. Elatustuen uudistus tulee koskemaan monin tavoin lasten ja lapsiperheiden elämään, ja katsomme siksi tarpeelliseksi, että esitämme lapsenoikeusnäkökulmasta omat huomiomme ja suosituksemme.

Esityksen vaikutusarvioinnit

Vaikutuksia lapsiin ja perheisiin on arvioitu melko lyhyesti. Pidämme tärkeänä, että YK:n lapsen oikeuksien sopimus on huomioitu esityksessä vaikutusarviointien yhteydessä ja muuallakin esitystekstissä ja että elatuslain mukainen lapsen oikeus riittävään elatukseen on esityksessä vahvasti esillä. Pidämme myös tärkeänä, että esityksessä nostetaan esille elatusavun ja -tuen vaikutus köyhyyteen, vaikka tätä ei nimenomaisesti mainita vaikutusarviointien yhteydessä.

Esityksessä ei käsitellä yhteisvaikutuksia, joita samanaikaisesti valmistelussa olevilla lakimuutoksilla voi olla. Esimerkiksi elatuslain ja toimeentulotukilain muutosten tarkastelu yhdessä voisi olla perusteltua, kun huomioidaan, että elatusapu/tuki huomioidaan toimeentulotuessa tulona. Tutkijat, jotka ovat tutkineet lapsen elatuksen, vanhempien toimeentulon ja köyhyyden välisiä yhteyksiä ovatkin aiheellisesti huomauttaneet, että lapsen elatusta tulisi huomioida osana muuta sosiaaliturvajärjestelmää. Lisäksi olisi tehtävä muutoksia siihen, miten kotitalouden saama elatus huomioidaan toimeentulotuen määräytymisessä.¹

Asia nousee esille myös Sosiaaliturvakomitean Lasten ja perheiden sosiaaliturva ja palvelut – raportissa, jossa todetaan seuraavaa (s. 64): “Oleellista olisi huomioida, miten lapsen elatus toimii muun sosiaaliturvajärjestelmän kanssa. Vaikka on tärkeää turvata lapsen elatus lapsen molemmilta vanhemmilta, kaikista pienituloisimpien yksinhuoltajaperheiden asemaa voidaan mahdollisesti parantaa tekemällä muutoksia siihen, miten kotitalouden saama elatus huomioidaan toimeentulotuen määräytymisessä.”² Sosiaaliturvakomitean sekä edellä mainittujen tutkijoiden huomioihin on tärkeää kiinnittää huomiota ja tarkastella elatustukilain ja toimeentulotuen kokonaisuudistuksen välisiä yhteyksiä erityisesti lapsen elatuksen

¹ <https://journal.fi/janus/article/view/87984/47183>

² https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164687/Sosiaaliturvakomitea_2023_2.pdf

näkökulmasta ja arvioida näiden uudistusten lapsivaikutukset ja yhteisvaikutukset huolellisesti.

Viranomaisiin kohdistuvista vaikutuksista erityisesti hyvinvointialueisiin kohdistuvat vaikutukset herättävät kysymyksen, miten jo nyt taloudellisesti vaikeassa tilanteessa olevat ja resurssipulasta kärsivät hyvinvointialueet selviävät muutoksista, jotka mahdollisesti lisäävät työmäärää. Esityksessä todetaan, että muutokset eivät tulisi todennäköisesti lisäämään merkittävästi hyvinvointialueiden työtä, mutta samalla todetaan, että vaikutukset viranomaisiin vaihtelisivat hyvinvointialueittain. Monen hyvinvointialueen vaikea talous- ja henkilöstötilanne huomioiden olisi tärkeää varmistaa, että alueilla on riittävät resurssit muutoksista aiheutuvien lisätarpeiden hoitamiseen. Kuten edellä, tässäkin yhteydessä yhteisvaikutusten arvioinnin tekeminen olisi tärkeää, jotta esimerkiksi toimeentulotuen kokonaisuudistuksen myötä hyvinvointialueiden sosiaalityöhön kohdistuvat lisävelvoitteet tulisivat kokonaisuudessaan näkyviksi. Mikäli jokaisen esitysluonnoksen yhteydessä tyydytään toteamaan muutosten olevan vähäisiä, jättää tämä kerrannaisvaikutukset pimentoon.

Muut huomiot

Lapsen oikeuksien toteutumisen näkökulmasta katsomme, että vanhemmalla tulee olla velvollisuus ilmoittaa olosuhteissaan tapahtuneista pidempiaikaiseksi arvioitavista elatuskykyä parantavista muutoksista. Jotta velvollisuus olisi painava, tulisi ilmoittamisen laiminlyönnistä seurata sanktio. Esityksessä säännöksen todetaan kuitenkin olevan elatusvelvollista ohjaava, eikä sen laiminlyönnistä seuraisi sanktiota. Katsomme, että sanktio tekisi velvoitteesta painavamman ja mahdollistaisi sen toteutumisen seurannan. Esityksessä myös todetaan, että vallitsevassa viranomaiskäytännössä elatusavun määrän muuttaminen nojaa vanhempien aloitteellisuuteen ja elleivät vanhemmat ryhdy toimiin uuden elatusapusopimuksen tai –tuomion vahvistamiseksi tai hakemiseksi, pysyy aiemmin vahvistettu elatusapusopimus tai –tuomio voimassa. Jotta asia ei jäisi vain vanhempien aloitteellisuuden varaan, pidämme jonkinlaista sanktio- ja/tai seurantajärjestelmää tarpeellisena.

Olisi perusteltua, että elatustukijärjestelmässä huomioitaisiin nykyistä kokonaisvaltaisemmin lapsen ikä, erityistarpeet ja vanhempien elämäntilanteen muutokset. Esimerkiksi automaattiset korotukset lapsen saavuttaessa tietyn iän (esimerkiksi 7, 13) olisi askel parantaa lapsen oikeutta elatukseen ja riittävään elintasoon, sillä lapsen elatuksen tarve kasvaa ikävuosien karttuessa.

Esitysluonnoksessa mainitaan Lapsiperheiden pienituloisuus ja sosiaaliturvaetuudet (LAPSOSET) -tutkimushanke ja hankkeen loppuraportin kehittämis ehdotukset vanhemmille tarjottavan riittävän tuen tarjoamisesta elatussopimusten uusimiseen ja muokkaamiseen sekä lastenvalvojien roolin vahvistamisesta lapsen elatukseen liittyvien haasteiden ehkäisemisessä. Raportin mukaan elatusavusta sovittaessa olisi mahdollisuus puuttua varhaisessa vaiheessa vanhempien välisiin erimielisyyksiin ja tukea heitä ymmärtämään lapsen edun merkitys.

Samalla on tärkeää auttaa vanhempia ymmärtämään lapsen liittyvän taloudellisen vastuun velvoittavuus ja merkitys laajemminkin. Tämä vaatii raportin mukaan lastenvalvojien työpanosta, mikä tarkoittaa myös riittävien lastenvalvojahresurssien varmistamista hyvinvointialueilla. Näitä elatusavun sopimiseen liittyviä varhaisen vaiheen vanhempien tukemiseen tähtääviä toimia esitysluonnokseen ei kuitenkaan ole sisällytetty, mitä pidämme puutteena.

Esityksen mukaan "elatuslakiin ja lapsen elatuksesta annettuun lakiin tehdään tarpeelliset muutokset pääministeri Orpon hallituksen kehyspäättökseen 2024–2028 sisältyvän elatustuen menosäästön aikaansaamiseksi. Ehdotuksen tarkoituksena on myös edistää lapsen oikeutta riittävään elatukseen omalta vanhemmaltaan". Huomautamme, että lapsen oikeus riittävään elatukseen ja elintasoon tulee olla lakimuutoksen ensisijainen tavoite. Mikäli tämän tavoitteen edistämiseksi toteutettavien toimien seurauksena syntyy säästöjä, voidaan tätä pitää positiivisena asiana, mutta lapsen elatuksen kohdalla säästötoimien ei pitäisi ohjata muutostarpeita.

Lisätietoja:

Aino Sarkia
YTT, erityisasiantuntija
Aino.sarkia@pelastakaalapset.fi +358 50 575 0289